

Spelen pioniers nog een rol?

MICHAEL OLBRICH-MAJER

Kunnen de biologische en biologisch-dynamische landbouw zich wereldwijd staande houden tegenover de gangbare landbouw? Michael Olbrich-Majer, redacteur van 'Lebendige Erde', het blad voor de bd-landbouw in Duitsland, houdt de recente ontwikkeling op deze gebieden tegen het licht.

Drie jaar geleden dachten biologische boeren en hun voorstanders dat de race gelopen was. In Duitsland had de politiek een ommekeer in de landbouw aangekondigd en in Nederland en Groot-Brittannië, waar de landbouw trauma's opliep door de destructie van miljoenen koeien en schapen, ontwaakte de biologische landbouw tot een nieuw leven.

Al in 1991 waren termen als ecologisch en biologisch voor levensmiddelen uit deze landbouwbranche wettelijk vastgesteld en beschermd, om te beginnen voor plantaardige en vanaf 1999 ook voor dierlijke producten. Een land als Denemarken herkende al vroeg de potentie ervan – dit land trof de eerste wettelijke regelingen – en Oostenrijk bracht in de jaren negentig het aandeel biologische landbouw bij haar bergboeren in een rap tempo tot tien procent. Er waren laatkomers die gauw een inhaalslag maakten, zoals Italië. Dit land heeft nu het grootste areaal aan biologische landbouw.

De eerste organisatie op dit terrein – de biologisch-dynamische – was vanaf 1924 gedurende vijftig jaar de enige. Toen volgden andere – bijvoorbeeld de internationale IFOAM in 1972; deze gingen echter werken onder het predikaat biologisch en ecologisch.

Intussen is, in plaats van de boeren zelf, de politiek de drijvende kracht achter de biologische landbouw. Zo heeft de EU kort geleden een actieplan opgesteld, voorlopig echter zonder daarvoor financiën vrij te maken. Daarnaast zijn er grote supermarktketens zoals Albert Heijn, de Engelse Sainsbury of de Franse Carrefour die biologische levensmiddelen zakelijk hebben omarmd en zo tot de belangrijkste actoren behoren.

BIOLOGISCHE LANDBOUW IS 'IN'

Het krachtenveld is ten opzichte van twintig jaar geleden volledig veranderd. Toen werd biologisch nog door de wetenschap belachelijk gemaakt en door de industrie vijandig behandeld. Tegenwoordig is het opportuun om je uit te spreken voor de ontwikkeling van de biologische landbouw. Veel burgers doen dat, hoewel de meeste veel minder biologische producten kopen dan ze in marktonderzoeken beweren. Politici zijn voor biologisch, maar richten zich op andere speerpunten. In Nederland streeft de overheid naar een aandeel van tien procent biologisch voor de totale consumentenbestedingen in 2010.

In Duitsland werd twintig procent biologische landbouwgrond binnen tien jaar (in 2012) tot doel gesteld: onbereikbaar. Ondanks de ommekeer in de landbouw wordt er in Duitsland nu slechts 4,1% van het landbouwooppervlak biologisch bewerkt. De Duitse minister van Landbouw spant zich met twintig miljoen euro per jaar in om de biologische landbouw te stimuleren, maar op andere gebieden gaat men daar met een kwart miljard euro voor gentechniek tegenin. Ook ontvangt de biologische landbouw beduidend minder subsidie van overheid en EU dan de gangbare landbouw; welke bovendien niet opdraait voor de milieukosten die deze met drinkwatervervuiling en natuurschade veroorzaakt. Het kost biologische boeren op hun beurt weer extra inspanning om hier geen last van te hebben. Daarbij komen de hogere kosten voor het transport en de distributie van biologische waar – biologische boeren zijn verspreid over het hele land. Deze kosten zijn niet vergelijkbaar met die van prijsvechters.

KWALITEITSPRODUCTIE

De helft van de biologische levensmiddelen in zowel Nederland als Duitsland wordt via gespecialiseerde winkels afgezet, via natuurvoedingswinkels, reformhuizen, bakkerijen en boerderijen. De prijs per biologisch product is daardoor relatief hoog.

De politiek en supermarktketens hopen dat een stijgende vraag soelaas zal bieden; door de prijzen te verlagen moet de drempel voor de consument wegvallen. Wat willen de biologische boeren? De meeste van hen zijn ooit biologisch gaan boeren vanuit het idee 'kwaliteit in plaats van kwantiteit'; nu ervaren ze

de druk om te specialiseren en te rationaliseren. De biologische landbouw is hiermee op een kritiek punt aanbeland. Zullen haar standaarden en idealen de een na de ander door de industrialiseringstrend worden uitgehold?

Het eerste biologische veevoederschandaal is al opgetreden, door opslag van voedertarwe in een voormalige opslagloods voor bestrijdingsmiddelen in Oost-Duitsland. Zal de markt splijten in een biologisch grootverbruik en in een biologische voorhoede? Of wint zelfs de door de agrochemische industrie ondersteunde geïntegreerde landbouw het pleit – misschien met een gentechnisch geproduceerde milieubonus? De meeste boeren, biologisch of gangbaar, hebben nog altijd niet in de gaten hoe laat het is.

Het gaat intussen om de vraag of er in Midden-Europa nog boeren overblijven of dat alleen een industriële voedingsproductie nog rendabel is op den duur. De markt is terughoudend, een prijsvechtersmentaliteit breidt zich over heel Europa uit. In Engeland loopt het aantal biologische boeren inmiddels duidelijk terug, in Italië en Oostenrijk werden het er twee jaar geleden al wat minder. Duitse melkbedrijven zien bijvoorbeeld het rendabele niveau liggen bij bedrijven met meer dan 130 melkkoeien en bepalen hun prijs op deze basis. Biologische boeren hebben veertig cent per liter nodig, ontvangen echter slechts tussen 30 en 35 cent. Biologische melk wordt in Nieuw-Zeeland verkocht voor minder dan de helft van de kostprijs in Europa. Oost-Europa en China bevoorraden Europa al met goedkope biologische producten. Daarbij komt de wereldhandelsorganisatie WTO die zich op de prijzen op de wereldmarkt richt en de recente herziening van de Europese landbouwpolitiek, waardoor de prijzen op termijn weer lager worden.

BD EN BIO

In deze situatie zou Demeter een duidelijk voorbeeld kunnen zijn: een biologisch en sociaal voorbeeldig kwaliteitsmerk voor multifunctionele landbouw, robuust, transparant en vertrouwenwekkend. Maar de markt werkt niet mee, ondanks marketingcampagnes voor het merk Demeter. Daarbij oefent de internationale Demeter-vereniging weinig zuigkracht uit op boeren om over te schakelen, vanwege de intensiviteit van deze vorm van landbouw en de te geringe aantrekkingskracht op de markt. Overschakelen naar Demeter doen eigenlijk bijna alleen bedrijven met lange biologische ervaring.

De Demeter-omzet stagneert, bd-melk en bd-vlees moeten gedeeltelijk als gangbaar geproduceerd worden verkocht, veldgewassen voor een groot deel slechts als biologisch geteeld.

De bd-boeren waren ooit de eersten die met een intensieve wetenschappelijke benadering deze land-

bouwmethode propageerden. Tegenwoordig worden ze nauwelijks nog als voorhoede beschouwd, eerder als mensen met een vastgelopen ideologie met positieve neveneffecten. Wie tegenwoordig voor biologisch is, probeert wereldbeschouwelijke gezichtspunten, die altijd met deze vorm van landbouw verbonden zijn, achter zich te laten. Biologische landbouw wordt zo teruggebracht tot een alternatieve productietechniek. De acceptatie van de biologisch-dynamische landbouwmethode wordt minder als de biologische landbouw toeneemt.

BESLISSEND VOOR DE TOEKOMST

Wereldwijd heeft jarenlange ervaring en onderzoek bewezen dat bd-landbouw vruchtbaarder maakt. Ook is de Demeter-beweging een voorbeeld op vele gebieden: boerderijen winnen prijzen voor landbouwcultuur, voor dierhouderij die werkelijk recht doet aan de soort, voor innovatieve landbouw of natuurlijke bijenhouderij, voor verwerking met de hoogste kwaliteit, voor engagement voor landschap, milieu en sociaal klimaat. Biologisch-dynamische wijnen uit Frankrijk worden door kenners de hemel in geprezen. Daarbij is de Demeter-beweging niet alleen succesvol in de praktijk, maar ook ten aanzien van het sociale en spirituele: sinds 1996 bestaat Demeter Internationaal, voortgekomen uit een jarenlange internationale samenwerking van de Demeterbeweging die over de hele wereld is verspreid. Met een kantoor in Brussel kan binnen zekere grenzen ook de politiek worden geïnformeerd. Dat is dringend nodig, want recent is het vanwege de gekke-koeienziekte nog wel toegestaan om van bepaalde koeienorganen worsten, maar geen bd-preparaten meer te maken.

Met een veelvoud aan sociale vormen binnen de bedrijven staat de bd-beweging vooraan bij de ontwikkeling van een toekomstige sociale inrichting van de landbouw.

ONDERZOEKSRESULTATEN

Resultaten worden door onderzoek zichtbaar: FiBL, het Zwitserse onderzoeksinstituut voor biologische landbouw, toont in een vergelijkend onderzoek op langere termijn tussen gangbaar, biologisch en biologisch-dynamisch aan dat Demeter de beste variant voor bodem en fauna is en het meest efficiënt wat betreft energie en voedingsstoffen (de Nederlandse vertaling van het rapport is te bestellen bij de bd-vereniging). Dit was zelfs in het gerenommeerde wetenschappelijke tijdschrift *Science* te lezen.

Dat bd-preparaten de bodem ook op een dieper niveau verbeteren, toont het Duitse lange-termijn-experiment van het instituut voor bd-onderzoek in Darmstadt aan. Hoe de kosmos kan inwerken op de plantengroei werd duidelijk aan het thema ‘maan’:

wortelen reageren op volle maan, aardappels op nieuwe maan. Beeldvormende methoden worden op universitair niveau ontwikkeld tot kwaliteitstests en bij een Duits voedingsexperiment in een klooster werd aangetoond dat de bd-voeding ook op ziel en geest werkt, meetbaar tot in het bloed.

Weliswaar is voor zulk onderzoek vaak een decennium nodig om tot resultaten te komen, gebaseerd op voorwerk van enkele tientallen jaren. Dit gaat gepaard met een continu financieringsprobleem, omdat maatschappelijke acceptatie ontbreekt. Lichtpuntje is hier een Duitse leerstoel voor bd-landbouw die vanaf 2005 voor zes jaar in Witzenhausen wordt ingesteld.

ALTERNATIEF VOOR GMO

Een succesverhaal dat enthousiasme wekt, is de bd-zaadteelt. Er zijn inmiddels meer dan dertig erkende

groentesoorten en de eerste granen speciaal voor de biologische landbouw ontwikkeld. In 2004 werden voor het eerst verschillende soorten wortelen op de markt gebracht, ieder met een eigen karakter. Hieruit blijkt dat Demeter bij de biologische landbouw helemaal vooraan kan staan, wanneer de bd-potentie wordt begrepen en ter hand genomen.

Bij de alternatieven voor gentechniek heeft Demeter zo iets concreets te bieden: niet alleen ten aanzien van de levensmiddelen, maar ook van de gedachten om onze levende omgeving te kunnen begrijpen.

Biologisch-dynamische landbouw is in de eerste plaats een cultuurgoed. In hoeverre het met het Demeter-merk lukt een vaste positie in een groeiende gezondheidsmarkt te veroveren, zal er vooral van afhangen of zij als sociale en ideële beweging weet te gedijen of dat zij als pionier haar werk heeft gedaan.

Artikel uit:
Motief, Maandblad voor Antroposofie nr. 82, februari 2005
Vertaling Michel Gastkemper
© 2004 News Network Anthroposophy Limited (NNA)